

## ОТГОВОРНОСТТА НА КРИТИКАТА

*Здравко Петров*

Десет години минаха, откакто др. Тодор Живков произнесе своята реч пред софийските комсомолци. Както е известно, централно място в тая забележителна реч заемат проблемите на литературната критика. Десет години са достатъчно време, за да се провери стойността на едно слово. Можем да кажем съвсем определено, че за тоя период от време речта на др. Тодор Живков за нашата критика ни най-малко не изгуби своята актуалност и острота. Напротив, издигнатите в нея принципиални положения и до днес могат да служат като ръководно начало по-младите литературнокритически поколения.

Лично аз добре си спомням при каква обстановка сред нашата критика беше произнесена тая реч. В известен смисъл тя падна като гръм сред бял ден, като гръм от небето. Тя срещна редица хора в изненада. Тя с властна сила напомни от името на партията значението на литературната критика като партийно оръжие в сферата на идеологията. Тая, бихме казали, историческа реч демонстрира мъдростта на партията, нейната чувствителност по отношение на идеологията и литературните процеси. Тя показа, че партията в лицето на нейния първи секретар не е чужда на проблемите на литературната критика.

Връщайки се назад, трябва да припомним обстоятелствата, които породиха произнасянето на тая реч. По едно време в нашата литература се забелязаха тенденции на деидеологизация, на забравяне на някои основни принципи на политиката на партията в областта на литературата и критиката. С тая реч на др. Тодор Живков бе внесена яснота и острота по въпросите на литературната критика. Не че дотогава не е говорено по тия въпроси, но сега за пръв път се заговори така разгънато по проблемите на литературната критика, и то от най-отговорно обществено място. Др. Живков съвсем недвусмислено ни внуши, че работите на нашата литературна критика са твърде неблагополучни, макар че имаме немалко успехи в тая област след Априлския пленум на нашата партия от 1956 г. Тая реч спомогна за обединението на литературните критици на принципиална основа, за изживяване последиците на професионалния егоцентризъм. Неслучайно тая реч беше приветствувана от най-различни среди, отличаващи се с различни естетически нюанси.

В изтеклия период са водени редица професионални разговори за състоянието на литературната критика. В своето цяло нашата литературна критика, особено в лицето на по-младите, се превъоръжи. Тя застана смело на своя пост, активно участва в оценката на литературните факти. Благодарение на речта на др. Тодор Живков критиците успяха да уточнят своите идейно-класови критерии, партийната гледна точка. В тоя период нашата критика постигна много. Тя стана естетически по-гъвкава към литературните факти, навлезе по-дълбоко в структурата на художественото произведение (тук не говорим за увлеченията на струк-

турализма, който иска да подмени един подход с друг за сметка на идейното съдържание на литературната творба), на дело осъществява разглеждане на художественото произведение като единство на съдържание и форма. В тия години се забеляза едно брожение сред литературната критика, тя се обогати и жанрово. Разчупиха се същевременно догматичните рамки на критическо мислене. Речта на др. Т. Живков от 30 март 1969 г. послужи като отправна точка за развитието на литературната критика, спомогна да се преодолеят някои естетически различия, благодарение на нея на практика се потърси една по обединяваща платформа за работа в средата на литературната критика.

Едва ли има критик-марксист, който да не е убеден привърженик на принципите на марксистко-ленинската естетика и на идеите на социалистическия реализъм, но работите се усложняват, когато се постави въпросът не само какво да се прави, а и как да се прави, с какви идеологически средства. Партията неведнъж ни внушава значението на ефективността в партийната работа. Това важи и за литературната критика, която трябва да реализира максимум идеологическа ефективност за литературата, ако иска да бъде на собственото си място, да има тежест в обществото. Не могат естетически неграмотни хора да прокарват сполучливо партийната линия в литературата и най-вече априлската линия на нашата партия. Нашата социалистическа критика трябва да воюва с дехуманизаторските тенденции на западното общество, но това трябва да се извършва на равнище, естетически пълноценно, на територията на враждебната идеология. Нашите врагове неведнъж са ни обвинявали, че ние се намираме в положението на оня войник на сцената, който вика: „Напред!“, а все стои на едно място. По никакъв начин не трябва да заставаме в положението на тоя неблагоприятен войник. И затова е необходима висококвалифицирана литературна критика, а не влачене по коловозите на примитивизма и сивото критическо мислене.

Безспорно днес критиката ни се отличава с по-големи професионални качества, тя не е това, което беше вчера. Тя отиде решително напред. Но и в настоящия етап тя не се е освободила от някои професионални, органични недъзи. И досега по вестникарските колони се мъдри лицеприятната, рекламна „критика“, която стои като грозна бръчка върху лицето на нашата литературна критика, която в най-тежки години на партията е била идейно ясна, открита, бойка, войнствуваща. Критиката ни в лицето на някои млади пера стана толкова чевърста и събразителна, че почна да губи своето лице, своя характер, своята настъпателност. Редица писатели вече не се плашат от критиката, тя вече не смущава съня ми, тя не е в състояние да ги извади от състояние на блажено рутинерство.

Много критици не само от възрастното, но и от средното поколение се зачисляха в обозите на литературата, преминаха в запас. Сега златният фонд на нашата критика се представлява по неизбежност от по-млади хора. Те по неизбежност не знаят парещия дъх на класовите битки в миналото в областта на литературата, нямат достатъчно жизнен и професионален опит. Мнозина от тях имат забележителна професионална подготовка, богати са на информация, но няма при тях достатъчно идейно горене, опит за поставяне на демаркационна линия между нашата и чуждата идеология. При тях най-вече се чувства идейната дифузия. В известен смисъл те не се вълнуват и от естетическите ценности. В повечето случаи пишат професионално. В известен смисъл се раждат професионалисти. Това е добре и не е добре. На тия млади другари по оръжие бих препоръчал да се върнат повторно към основните принципни положения на речта на др. Т. Живков от преди 10 години. Но тая реч важи не само за тях, а и за всички, които са се засели да изтръгнат от литературната ни нива плевелите на занаятчийството, лицеприятната, безпринципна критика, превръщането на литературната критика в сила, обслужваща нечии лични интереси, а не в идейна сила на литературата.